

Επίκαιρα

Θέματα Συνταγματικού Δικαίου

Υπεύθυνος ύλης: Ξενοφών Κοντιάδης

Φεβρουάριος 2014, Τεύχος 32

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η τελική πράξη στο γάμο μεταξύ ομοφύλων», Gerard N. Magliocca
- «Τρεις και μία τομές στο πολιτικό σύστημα» Αντώνης Μανιτάκης
- «Σκάνδαλα και διαφθορά», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Συνταγματική αναθεώρηση τώρα», Πέτρος Παραράς
- «Ο tempora, ω misero tempore», Σταύρος Τσακουράκης
- «Δικαιοσύνη, κράτος δικαίου και θεσμική αξιοπρέπεια» Αθανάσιος Τσεββάς

Νέες δραστηριότητες

Ερευνητικά προγράμματα

Research Group on constitution-making and constitutional change, International Association of Constitutional Law - IACL

Βιβλιοκρισία

«Τα συντάγματα σε (στην) κρίση», Δημήτρης Χριστόπουλος, «Το Βήμα», 26.1.2014
X. Contiades (Ed.), «Constitutions in the Global Financial Crisis. A Comparative Analysis», Ashgate 2013, 307 σελ.

Εκδήλωση

«Η πρόκληση των Ευρωπαϊκών Πολιτικών Κομμάτων», Παρασκευή 28 Φεβρουαρίου ώρα 17:00

Η τελική πράξη στο γάμο μεταξύ ομοφύλων

Gerard N. Magliocca, Καθηγητής Δικαίου στο Πανεπιστήμιο της Indiana

Δεν χρειάζεται να είναι κανείς προφήτης για να προβλέψει ότι το Ανώτατο Δικαστήριο κάποια στιγμή θα αποφανθεί ότι ο γάμος μεταξύ ομοφύλων αποτελεί συνταγματικό δικαίωμα. Δεν θα συμβεί φέτος, μπορεί όμως να συμβεί του χρόνου και από εκεί και ύστερα οι προοπτικές βελτιώνονται. Πιστεύω πως το ερώτημα που έχει το περισσότερο ενδιαφέρον είναι με ποιον τρόπο το Δικαστήριο (με άλλα λόγια ο δικαστής Kennedy) θα διατυπώσει την απόφαση αυτή.

Ένα σκεπτικό θα μπορούσε να είναι ότι η σχετική νομοθεσία στερείται λογικής βάσης επειδή προβαίνει σε διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού. Το Δικαστήριο θα μπορούσε να προσθέσει ότι οι διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού πρέπει να υπόκεινται σε αυστηρότερο δικαστικό έλεγχο (και η απαγόρευση του γάμου μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου δεν μπορεί να περάσει επιτυχώς τον έλεγχο αυτό). Από την άλλη, το πρόβλημα που θέτει η υπόθεση μπορεί να επιλυθεί και με βάση το επιχείρημα ότι η απαγόρευση αυτή (όπως υποστήριξε ο δικαστής Kennedy στην ακροαματική διαδικασία της υπόθεσης *Windsor*) αποτελεί παράνομη διάκριση λόγω φύλου (π.χ. ότι ένας άντρας δεν μπορεί να παντρευτεί έναν άντρα σε κάποιες Πολιτείες επειδή είναι άντρας).

Το να χρησιμοποιηθεί η διάκριση λόγω φύλου ως βάση της απόφασης έχει ένα σημαντικό πλεονέκτημα. Μπορεί να καταστήσει περιττή την προσθήκη μιας τροποποίησης για τον σεξουαλικό προσανατολισμό στο Νόμο περί Πολιτικών Δικαιωμάτων του 1964. Όπως έχουν τα πράγματα τώρα, είναι απαραίτητη η αναθεώρηση του Νόμου αυτού προκειμένου να προστατευθούν οι gays και οι λεσβίες από διακρίσεις στους χώρους εργασίας (και από άλλες διακρίσεις στον ιδιωτικό τομέα) επειδή η ερμηνεία του «φύλου» στο Νόμο περί Πολιτικών Δικαιωμάτων δεν

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η τελική πράξη στο γάμο μεταξύ ομοφύλων», Gerard N. Magliocca
- «Τρεις και μία τομές στο πολιτικό σύστημα» Αντώνης Μανιτάκης
- «Σκάνδαλα και διαφθορά», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Συνταγματική αναθεώρηση τώρα», Πέτρος Παραράς
- «Ο tempora, ω misero tempore», Σταύρος Τσακυράκης
- «Δικαιοσύνη, κράτος δικαίου και θεσμική αξιοπρέπεια» Αθανάσιος Τσεβάς

περιλαμβάνει τον σεξουαλικό προσανατολισμό.

Το μειονέκτημα της θεμελίωσης της απόφασης στις διακρίσεις λόγω φύλου είναι ότι θα καταστήσει ασαφή τη φύση της προσβολής και θα στερήσει τους gays και τις λεσβίες από μια κανονιστικού περιεχομένου απόφαση που θα διακηρύσσει ότι απαγορεύονται οι διακρίσεις εις βάρος τους. Ίσως θέλουμε το Δικαστήριο (και το Κογκρέσο) να το εκφράσουν αυτό ρητά. Το κατά πόσο αξίζει το να μην καλύπτονται, για πολλά χρόνια ακόμα, οι gays και οι λεσβίες από το Νόμο περί Πολιτικών Δικαιωμάτων του 1964 (αν αυτό τελικά είναι το αποτέλεσμα) αποτελεί ζήτημα που κάποιοι δικηγόροι και ορισμένοι από τους δικαστές θα χρειαστεί ίσως να λάβουν σοβαρά υπόψη τους.

(επιλογή-μετάφραση: Αλκμήνη Φωτιάδου)

<http://balkin.blogspot.gr/15/1/2014>

Τρεις και μία τομές στο πολιτικό σύστημα

Αντώνης Μανιτάκης, Ομότιμος Καθηγητής στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Όλα δείχνουν ότι ο δρόμος της βίαιης προσαρμογής της χώρας μας στις νέες συνθήκες, που διαμορφώνονται από την κυριαρχία του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου, θα είναι μακρύς, επίπονος και δύσβατος. Διότι, εκτός των άλλων, δεν κατέρρευσε μόνο το μεταπολιτευτικό παραγωγικό μοντέλο, κατέρρευσε και το πολιτικό σύστημα, που περιέπεσε σε μια απίστευτη πολιτική ανυποληψία. Η σχέση εμπιστοσύνης πολίτη και πολιτικής εξουσίας ή πολιτικών έχει κυριολεκτικά διαρραγεί. Ο θεσμός του αντιπροσώπου του λαού έχει υποστεί μια εξοντωτική φθορά από τα σκάνδαλα πολιτικής διαφοράς, από την ανικανότητα των φορέων του να τιμήσουν το αξίωμα, καθώς και από την τραγική διάψευση προσδοκιών ζωής και ελπίδων των εκλογέων.

Και η επούλωση του αδιόρατου μεν, φοβερά όμως πραγματικού αυτού πλήγματος είναι το κρίσιμο πολιτικό και θεσμικό διακύβευμα της χώρας μας τα χρόνια που έπονται.

Η αναγκαία αποκατάσταση της αξιοπιστίας της πολιτικής δεν μπορεί, ωστόσο, να εξασφαλιστεί, αν δεν προέλθει από τις ίδιους τους βουλευτές, από τις πολιτικές δυνάμεις και τα κόμματα που φιλοδοξούν να αντιπροσωπεύουν τον λαό και να μιλούν στο όνομα και για λογαριασμό του. Αυτό επιβάλλει η λογική της δημοκρατίας. Γι' αυτό και η πολιτική εξουσία οφείλει να προχωρήσει άμεσα, εδώ και

www.cecl.gr

Επικοινωνία: centre@cecl.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η τελική πράξη στο γάμο μεταξύ ομοφύλων», Gerard N. Magliocca
- «Τρεις και μία τομές στο πολιτικό σύστημα» Αντώνης Μανιτάκης
- «Σκάνδαλα και διαφθορά», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Συνταγματική αναθεώρηση τώρα», Πέτρος Παραράς
- «Ο tempora, ω misθοδικείο», Σταύρος Τσακυράκης
- «Δικαιοσύνη, κράτος δικαίου και θεσμική αξιοπρέπεια» Αθανάσιος Τσεβάς

τώρα, πριν είναι πολύ αργά και την προλάβουν άλλες εξελίξεις, σε πράξεις πολιτικής αυτοκάθαρσης.

Οφείλει να πάρει πρωτοβουλίες χειροπιαστές, που να δείχνουν ότι το πολιτικό σύστημα έχει συνειδητοποιήσει τις ευθύνες του και ότι είναι αποφασισμένο να πάρει, το ίδιο, μέτρα διαρθρωτικών αλλαγών, που να δηλώνουν συμβολικά και ταυτόχρονα θα καθιερώνουν διαδικασίες και πρακτικές ηθικής αποκατάστασης της πολιτικής σχέσης αντιπροσώπευσης βουλευτή - λαού. Για να ξαναβρεί η αντιπροσώπευση τη συνταγματική της βάση: οι βουλευτές αντιπροσωπεύουν το έθνος (άρθρο 51 παρ. 2 Σ), τον λαό συνολικά, λαμβάνοντας υπόψη τα μακροπρόθεσμα και όχι μόνο τα συγκυριακά του συμφέροντα. Για να πάψουν να αισθάνονται και να ενεργούν οι ίδιοι ως εκπρόσωποι απλά των ψηφοφόρων τους ή της εκλογικής τους περιφέρειας.

Στην ίδια αυτή εφημερίδα («Καθημερινή», 11 Μαρτίου 2012) είχαμε από κοινού με τον φίλο και συνάδελφο Νίκο Αλιβιζάτο προτείνει μια πρώτη δέσμη μέτρων για την υπέρβαση της κρίσης αξιοπιστίας της πολιτικής. Στις ιδέες εκείνες επανέρχομαι σήμερα, γιατί πιστεύω ότι στο μεταξύ ωρίμασαν και βρίσκουν σήμερα μεγαλύτερη απήχηση.

Πρώτη ιδέα, η μείωση του αριθμού των βουλευτών με απόφαση της Βουλής μέχρι του επιτρεπτού από το Σύνταγμα αριθμού των 200 βουλευτών. Δεν είναι δημοσιονομικοί οι λόγοι που επιβάλλουν αυτή τη μείωση. Αλλά λόγοι βαθύτατα θεσμικοί. Η μείωση θα συντείνει στην αναβάθμιση της θέσης, της αποστολής και του κύρους του κάθε βουλευτή ξεχωριστά. Θα μειώσει την έκταση, το πεδίο και την ένταση των πελατειακών πιέσεων των ψηφοφόρων πάνω στους βουλευτές, θα περιορίσει τις εκλογικές δαπάνες και τον αθέμιτο ανταγωνισμό προβολής των υποψηφίων. Τέλος, θα βελτιώσει την αποτελεσματικότητα και την ποιότητα των συζητήσεων και αποφάσεων στη Βουλή.

Η προηγούμενη ιδέα αποκτά νόημα όταν συνδυαστεί με την καθιέρωση, νομοθετικά, του ασυμβιβάστου της ιδιότητας του υπουργού και κυρίως του υφυπουργού με εκείνη του βουλευτή. Με κάποιες εξαιρέσεις ενδεχομένως. Για να επικεντρωθεί η Βουλή στα κύρια καθήκοντά της, στο νομοθετικό και ελεγκτικό της έργο. Για να παύσουν οι βουλευτές, όταν ασκούν ταυτόχρονα καθήκοντα υπουργού, να νοιάζονται περισσότερο για την επανεκλογή τους και την ικανοποίηση αιτημάτων της εκλογικής τους περιφέρειας παρά για το υπουργικό τους έργο. Το ασυμβίβαστο καλόν είναι να συνδυαστεί με την καθιέρωση συνταγματικού κωλύματος εκλογής στην εκλογική περιφέρεια στην οποία εκλέχθηκε βουλευτής.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η τελική πράξη στο γάμο μεταξύ ομοφύλων», Gerard N. Magliocca
- «Τρεις και μία τομές στο πολιτικό σύστημα» Αντώνης Μανιτάκης
- «Σκάνδαλα και διαφθορά», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Συνταγματική αναθεώρηση τώρα», Πέτρος Παραράς
- «Ο tempora, ω misθοδικείο», Σταύρος Τσακυράκης
- «Δικαιοσύνη, κράτος δικαίου και θεσμική αξιοπρέπεια» Αθανάσιος Τσεβιάς

Η τρίτη ιδέα συνδέεται με τη σταυροδοσία, που έχει μεταλλάξει τη σχέση αντιπροσώπευσης σε σχέση αγοραίας ψηφοθηρικής συναλλαγής. Ως δραστικό αντίδοτο θα μπορούσε να λειτουργήσει ο κατακερματισμός των μεγάλων εκλογικών περιφερειών σε μικρότερες, με την ταυτόχρονη αύξηση των μονοεδρικών. Για να περιοριστούν οι δαπανηρές εκλογικές καμπάνιες και η αθέμιτη αναζήτηση σταυρών μέσω διαφημίσεων και ευνοϊκής προβολής ορισμένων υποψηφίων από τα Μέσα. Οι τομές αυτές δεν είναι βέβαια οι μόνες αναγκαίες, είναι όμως οι πρώτες. Είναι σχετικά απλές και όλες -με εξαίρεση το κώλυμα επανεκλογής- νομοθετικά πραγματοποιήσιμες. Επιφέρουν τομές στο πολιτικό σύστημα, επικεντρωμένες, όλες, στη φαυλότητα και πελατοκρατία, χωρίς να θίγουν όμως το συνταγματικό πολίτευμα. Αυτό είναι το μεγάλο προτέρημά τους. Άλλωστε το πολιτικό σύστημα πάσχει και κυρίως τα πολιτικά μας ήθη, και όχι το πολίτευμα.

Και η νοσηρή κατάσταση του πολιτικού συστήματος δεν αντιμετωπίζεται με βαρύγδουπες εξαγγελίες αναθεώρησης του τυπικού Συντάγματος, που δεν πρόκειται να θίξουν κανένα από τα σοβαρά ηθικοπολιτικά προβλήματα που συνδέονται με τη διαφθορά και το φαύλο και πελατειακό κράτος. Εξαγγέλλονται, απλώς, για να καλύψουν ως προπέτασμα καπνού τον πτωχεύσαντα και αναξιόπιστο πολιτικό λόγο. Για να μεταθέσουν το πολιτικό μας πρόβλημα από την πολιτική ουσία στον συνταγματικό τύπο.

Η πρόσφατη εξάλλου αποτυχία της «συναινετικής» αναθεώρησης του Συντάγματος 2001 -εννέα, μόλις, χρόνια πριν από την οικονομική και πολιτική χρεοκοπία της χώρας- είναι νωπή ακόμη, για να μας θυμίζει τις τραγικά άστοχες και άκαιρες ρυθμίσεις της. Αναφέρω, μεταξύ των άλλων, εκείνη για την ποινική ευθύνη των υπουργών και την παραγραφή, για τον βασικό μέτοχο, που θεσπίστηκε, υποτίθεται, για να πατάξει την περιβόητη διαπλοκή της πολιτικής με τους μεγαλοϊδιοκτήτες ΜΜΕ και τους προμηθευτές του Δημοσίου, για το Μισθοδικείο ή για τις ανεξάρτητες αρχές.

Δεν μας έλειψαν οι συνταγματικοί θεσμοί ούτε οι νόμοι. Η πολιτική αρετή μάς έλειψε και η τόλμη. Αυτή την άγραφη τομή στα πολιτικά μας ήθη χρειάζεται, πρώτα από όλα, να επιφέρουμε.

πηγή: Εφημερίδα «Καθημερινή», 19/1/2014

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η τελική πράξη στο γάμο μεταξύ ομοφύλων», Gerard N. Magliocca
- «Τρεις και μία τομές στο πολιτικό σύστημα» Αντώνης Μανιτάκης
- «Σκάνδαλα και διαφθορά», Ξενοφών Κοντιιάδης
- «Συνταγματική αναθεώρηση τώρα», Πέτρος Παραράς
- «O tempora, ω miserothodiceio», Σταύρος Τσακυράκης
- «Δικαιοσύνη, κράτος δικαίου και θεσμική αξιοπρέπεια» Αθανάσιος Τσεβάς

Σκάνδαλα και διαφθορά

Ξενοφών Κοντιιάδης, Καθηγητής Δημοσίου Δικαίου, Κοσμήτορας Σχολής Κοινωνικών Επιστημών Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, Επιστ. Δ/ντής Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου

Καθώς πληθαίνουν οι αποκαλύψεις για νέα σκάνδαλα και εστίες διαφθοράς, αναδεικνύεται πόσο βαθιά είχε αλλοιωθεί εδώ και αρκετές δεκαετίες όχι μόνο η λειτουργία βασικών θεσμών της πολιτείας, αλλά και οι ίδιες οι αντιλήψεις της κοινωνίας γι' αυτούς. Πώς, δηλαδή, η διαφθορά εκλαμβάνονταν πλέον ως κάτι δεδομένο, «φυσιολογικό» και αναπόφευκτο. Αδιαφανείς χρηματοδοτήσεις και προμήθειες, απουσία αξιόπιστων εσωτερικών μηχανισμών ελέγχου, έλλειψη ουσιαστικής λογοδοσίας για τις δαπάνες, άδηλες ή έκνομες οικονομικές συναλλαγές, νομή της εξουσίας κατά τρόπο ώστε να αντλούνται πάσης φύσεως οικονομικά οφέλη.

Αποδείχθηκε ότι η διαφθορά είναι παρούσα σε όλα τα επίπεδα της οργανωμένης κοινωνικής συμβίωσης, ενίοτε χωρίς να καθίσταται αντιληπτό σε ποιο βαθμό έχει καταστεί εγγενές, σύμφυτο στοιχείο μιας συγκεκριμένης συνάρθρωσης κράτους, κοινωνίας και αγοράς, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε ηθικολογικού τύπου συμφραζόμενα.

Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με μια διαδεδομένη αντίληψη περί διαφθοράς, τα αίτια της διερευνώνται υπό το πρίσμα της ηθικοποίησης της πολιτικής. Πρόκειται για μια προσέγγιση που σε τελική ανάλυση οδηγείται στην αποπολιτικοποίηση των φαινομένων διαφθοράς, στη συρρίκνωση της δημόσιας ευθύνης, στην απίσχναση των ιδεολογικών παραμέτρων του προβλήματος και στην επαγγελία της «κάθαρσης» με όρους ατομικής ηθικής. Αυτή η επιστροφή του ηθικισμού στην πράξη συνεπάγεται τη μεταφορά του σχετικού διαλόγου στο επίπεδο της ατομικής συνείδησης και ευθύνης, μετατρέποντας μια κατεξοχήν πολιτική συζήτηση σε ηθικού τύπου προκατάληψη.

Όμως το ζήτημα της διαφθοράς είναι ασφαλώς πιο πολύπλοκο και έχει σημαντικές επιπτώσεις στη λειτουργία του πολιτικού συστήματος. Συναρτάται με τα φαινόμενα απαξίωσης ή αποστασιοποίησης από την πολιτική, με την κομματικοποίηση του κράτους, αλλά και με την αποδυνάμωση των δικαιοκρατικών εγγυήσεων και των ελεγκτικών μηχανισμών. Μετά την κρίση οι παλιές πρακτικές, παρότι επιβιώνουν, δεν γίνονται εξίσου αβασάνιστα ανεκτές όσο στο πρόσφατο παρελθόν. Ωστόσο, το αίτημα της διαφάνειας δεν εξαντλείται στις παρεμβάσεις για καταπολέμηση της διαφθοράς σε

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η τελική πράξη στο γάμο μεταξύ ομοφύλων», Gerard N. Magliocca
- «Τρεις και μία τομές στο πολιτικό σύστημα» Αντώνης Μανιτάκης
- «Σκάνδαλα και διαφθορά», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Συνταγματική αναθεώρηση τώρα», Πέτρος Παραράς
- «Ο tempora, ω misero tempore», Σταύρος Τσακυράκης
- «Δικαιοσύνη, κράτος δικαίου και θεσμική αξιοπρέπεια» Αθανάσιος Τσεβιάς

επίπεδο κράτους, αλλά περιλαμβάνει τους χώρους της ιδιωτικής οικονομίας και της κοινωνίας πολιτών, διεκδικώντας μια νέα σχέση μεταξύ κράτους και κοινωνίας.

πηγή: Εφημερίδα «ΕΘΝΟΣ», 14/1/2014

Συνταγματική αναθεώρηση τώρα

Πέτρος Ι. Παραράς, Επίτιμος Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου Επικρατείας, Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου

Ι. Δεν είναι λίγες οι ημερίδες που αφιερώθηκαν μέχρι τώρα στην ανάγκη αναθεώρησης του Συντάγματος, με προτάσεις που καλύπτουν σχεδόν όλες τις διατάξεις του. Παρακολουθώντας τις εκδηλώσεις αυτές, έχω συγκρατήσει δύο τάσεις, επαναλαμβανόμενες από τους περισσότερους ομιλητές.

Πρώτον, ότι για τη δεινή οικονομική κρίση που έχει επικαθήσει στη χώρα μας φταίει το Σύνταγμα και, δεύτερον, πρέπει άμεσα να το αναθεωρήσουμε, έτσι ώστε το νέο κείμενο να αποτρέψει στο μέλλον μια νέα εξαθλίωση της ελληνικής κοινωνίας, στην οποία την κατάντησε τώρα το πολιτικό προσωπικό με την καλπάζουσα ανεργία, τη διαγραφή των κοινωνικών δικαιωμάτων, τη διάχυτη διαφθορά σε όλες τις κατηγορίες αξιωματούχων, αλλά και την απομείωση της εθνικής μας κυριαρχίας και αξιοπρέπειας.

Ως προς την πρώτη διαπίστωση, η απάντηση είναι ότι για τα χάλια της οικονομίας μας δεν φταίει, βέβαια, το Σύνταγμα, αλλά οι ασκούντες την εξουσία που με τις πράξεις και παραλείψεις τους ζημίωσαν ανεπανόρθωτα τα οικονομικά της Χώρας, παραβιάζοντας συνεχώς το Σύνταγμα. Όμως, όχι οι λέξεις αλλά οι πράξεις ευθύνονται για τις όποιες ανεπιθύμητες καταστάσεις.

Ως προς δε την αναθεωρητική βουλιμία, στην οποία όμως αποτυπώνεται και το ιδεολογικό στίγμα του καθενός, να σημειωθεί ότι η παρούσα σύνθεση της Βουλής καθιστά απίθανη τη συμφωνία 180 βουλευτών για το πλείστο των προτεινομένων αλλαγών. Αυτές μπορούν, βέβαια, να προχωρήσουν με την υπάρχουσα συγκυβερνητική πλειοψηφία (153 βουλευτές), αλλά στην επόμενη Βουλή, που όπως φαίνεται θα αποτελείται από εκπροσώπους τουλάχιστον ίσου αριθμού κομμάτων όπως και τώρα, θα είναι εξ ίσου δυσεύρετες ομονοούσες πλειοψηφίες 180 βουλευτών, όπως αξιώνει το άρθρο 110Σ. Προτείνεται, δε, η αναθεώρηση των περισσότερων διατάξεων, αλλά και η

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η τελική πράξη στο γάμο μεταξύ ομοφύλων», Gerard N. Magliocca
- «Τρεις και μία τομές στο πολιτικό σύστημα» Αντώνης Μανιτάκης
- «Σκάνδαλα και διαφθορά», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Συνταγματική αναθεώρηση τώρα», Πέτρος Παραράς
- «O tempora, ω miserothodiceio», Σταύρος Τσακυράκης
- «Δικαιοσύνη, κράτος δικαίου και θεσμική αξιοπρέπεια» Αθανάσιος Τσεβιάς

προσθήκη νέων, για τις οποίες όμως αρκεί κοινός νόμος. Είναι καταφανής, λοιπόν, η επιθυμία να αναθεωρηθούν σχεδόν τα πάντα, από τα πιο σημαντικά έως και τα ασήμαντα. Φρονώ όμως ότι η προσπάθεια αυτή θα αποτύχει, αφού παρόμοιες προτάσεις είχαν απορριφθεί και στο παρελθόν, όπου μάλιστα η οξύτητα μεταξύ κυβέρνησης και αντιπολίτευσης δεν ήταν τόσο έντονη όπως τώρα.

II. Αν θέλουμε, λοιπόν, να γίνει πράγματι κάποια αναθεώρηση και να μην αρκестούμε σε επικοινωνιακές εξαγγελίες, οφείλουμε να περιορισθούμε στην αναθεώρηση μόνον εκείνων των διατάξεων, για τις οποίες ήδη διαφαίνεται μια θετική στάση από τα κόμματα της Βουλής και για τις οποίες υπάρχει γενική κατακραυγή στην κοινωνία ότι πρέπει να καταργηθούν, ενόψει και των πρόσφατων αποκαλύψεων για ατασθαλίες υπουργών που μπαινοβγαίνουν σε φυλακές και δικαστήρια, εξευτελίζοντας κάθε θεσμό.

Η πρόταση λοιπόν αναθεώρησης πρέπει να στοχεύει μόνον:

α) Στην κατάργηση του άρθρου 86Σ, ώστε για την ποινική δίωξη των υπουργών να εφαρμόζονται οι κοινές για όλους διατάξεις.

β) Στην κατάργηση του άρθρου 62Σ που καθιερώνει την βουλευτική ασυλία και την αδυναμία ποινικής δίωξης του βουλευτή για πράξεις που δεν σχετίζονται με την άσκηση των καθηκόντων του. Εν προκειμένω, υπάρχει και υποχρέωση να καταργηθεί η διάταξη αυτή ενόψει πάγιας νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Cordova κ. Ιταλίας 2003, Συγγελίδης κ. Ελλάδα 2010) που δέχεται την πρόταση της βουλευτικής ασυλίας κατά του αιτούντος την δίωξη, αλλά μόνον εφόσον η ασυλία αναφέρεται σε πράξεις σχετικές με την άσκηση των καθηκόντων του, και

γ) Στην τροποποίηση του άρθρου 32Σ με την αποσύνδεση των βουλευτικών εκλογών από την διαδικασία ανάδειξης του Προέδρου της Δημοκρατίας (του οποίου άλλωστε ο ρόλος μετά την αναθεώρηση του 1986 είναι απλώς διακοσμητικός), ώστε αυτός να εκλέγεται πάντοτε από την υφιστάμενη Βουλή με την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών που σε κάθε περίπτωση την έχει η κυβέρνηση. Όποια λοιπόν κυβέρνηση είναι στην εξουσία βγάζει και ΠτΔ. Έτσι αποφεύγεται η ηθελημένη διάλυση της Βουλής με την άρνηση της αντιπολίτευσης να ψηφίσει τον οποιοδήποτε για ΠτΔ, όταν μάλιστα η άρνηση αυτή εκβιαστικά προαναγγέλλεται αρκετούς μήνες πριν από τη λήξη της προεδρικής θητείας, όπως στην περίπτωση του Γ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η τελική πράξη στο γάμο μεταξύ ομοφύλων», Gerard N. Magliocca
- «Τρεις και μία τομές στο πολιτικό σύστημα» Αντώνης Μανιτάκης
- «Σκάνδαλα και διαφθορά», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Συνταγματική αναθεώρηση τώρα», Πέτρος Παραράς
- «Ο tempora, ω misθοδικείο», Σταύρος Τσακυράκης
- «Δικαιοσύνη, κράτος δικαίου και θεσμική αξιοπρέπεια» Αθανάσιος Τσεβάς

Παπανδρέου το 2009.

III. Επειδή λοιπόν στο πρωτοχρονιάτικο μήνυμά του ο πρωθυπουργός αναφέρθηκε και πάλι στην ανάγκη αναθεώρησης του Συντάγματος, τώρα είναι η ευκαιρία να ξεκινήσει, εντός του Ιανουαρίου, η διαδικασία για την εύκολη αυτή αναθεώρηση, ώστε να έχει ολοκληρωθεί, στο στάδιο της παρούσης Βουλής, μέχρι το τέλος Απριλίου, όπως προβλέπεται στο άρθρο 110Σ. Κερδίζει τις εντυπώσεις όποιος προλάβει να προτείνει πρώτος τις παραπάνω αναγκαίες αλλαγές... Όπως δε τονίζεται στο κύριο άρθρο της «Καθημερινής» (22.12.2013): «Τίποτα δεν εξοργίζει τους Έλληνες πολίτες περισσότερο από τις συνταγματικές διατάξεις περί ευθύνης των υπουργών». Όποιο λοιπόν κόμμα εναντιωθεί στις παραπάνω τρεις προτάσεις, εκτίθεται πολιτικά και ο καθένας μπορεί να βγάλει, εύκολα, τα συμπεράσματά του από την άρνηση αυτή.

IV. Και επειδή αρκετοί θα αντιτείνουν ότι έτσι απομακρύνεται ακόμη περισσότερο ο χρόνος (πενταετία μετά την επόμενη Βουλή) για την κατοχύρωση στο Σύνταγμα και άλλων αναγκάων ρυθμίσεων, όπως ασυμβίβαστο βουλευτή-υπουργού, συνταγματικό δικαστήριο, ιδιωτικά πανεπιστήμια, μόνιμοι υφυπουργοί κλπ. (βλ. το ρεπορτάζ της Έλλης Τριανταφύλλου στην «Καθημερινή» της 5 Ιαν. 2014), προτείνω να ερμηνεύσουμε την παράγρ. 6 του άρθρου 110Σ (το οποίο δεν αναθεωρείται διότι «αυτοπαραπέμπεται» στις μη αναθεωρητέες διατάξεις) ότι εννοεί την υποχρεωτική πάροδο πενταετίας μόνον για τις διατάξεις εκείνες που πρόσφατα αναθεωρήθηκαν, ενώ για όλες τις άλλες η επόμενη Βουλή μπορεί να ξεκινήσει την διαδικασία αναθεώρησης, αφού γι' αυτές η πενταετία έχει προ πολλού συμπληρωθεί. Δηλαδή η επόμενη Βουλή μπορεί να επικυρώσει τις αναθεωρητικές προτάσεις της παρούσης Βουλής και στη συνέχεια να προτείνει την αναθεώρηση άλλων διατάξεων που θα παραπεμφθούν στην μεθεπόμενη Βουλή. Έτσι, το μεν άρθρο 110Σ υποχρεωτικώς τηρείται αλλά καθίσταται περισσότερο ευέλικτο, το δε Σύνταγμα παύει να είναι κατ' ουσίαν απολίθωμα και εκσυγχρονίζεται συντομότερα.

πηγή: Εφημερίδα «Καθημερινή», 15/1/2014

Ο tempora, ω misθοδικείο

Σταύρος Τσακυράκης, Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η τελική πράξη στο γάμο μεταξύ ομοφύλων», Gerard N. Magliocca
- «Τρεις και μία τομές στο πολιτικό σύστημα» Αντώνης Μανιτάκης
- «Σκάνδαλα και διαφθορά», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Συνταγματική αναθεώρηση τώρα», Πέτρος Παραράς
- «Ο tempora, ω misθοδικείο», Σταύρος Τσακυράκης
- «Δικαιοσύνη, κράτος δικαίου και θεσμική αξιοπρέπεια» Αθανάσιος Τσεβάς

Δεν ήταν μεγάλη έκπληξη η πρόσφατη απόφαση του λεγόμενου Μισθοδικείου, η οποία έκρινε αντισυνταγματικές τις περικοπές των αποδοχών των δικαστών. Συνέχισε την παράδοση που θέλει τις αποδοχές των δικαστών να μην καθορίζονται νομοθετικά, αλλά να διαμορφώνονται με δικαστικές αποφάσεις. Η παγκόσμια πρωτοτυπία δημιουργήθηκε όταν αρχικά οι ίδιοι οι δικαστές και στη συνέχεια το ειδικό δικαστήριο που θεσπίστηκε για να αποτρέψει –υποτίθεται– αυτήν την πρακτική ερμήνευσαν αυθαίρετα ότι το Σύνταγμα επιβάλλει να αμείβονται οι δικαστικοί λειτουργοί «ισότιμα» όχι μόνο με τα ανώτατα όργανα των λοιπών κρατικών εξουσιών, αλλά και με κάθε υπάλληλο ή εργαζόμενο στον δημόσιο τομέα. Από την ερμηνεία της «ισοτιμίας» ως ίσης αμοιβής πραγματοποιήσαν το άλμα στη λεγόμενη επεκτατική ισότητα. Αυτή σήμαινε απονομή στους δικαστές οποιασδήποτε ευνοϊκής εισοδηματικής ρύθμισης υπήρχε στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (από γιατρούς του ΕΣΥ και μηχανικούς της ΔΕΗ ως τον πρόεδρο της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων). Με δικαστικές αποφάσεις αναπροσάρμοσαν τις αποδοχές τους, με αποτέλεσμα να τις υπερδιπλασιάσουν σε σχέση με το καθοριζόμενο στον νόμο ποσό. Επειδή δε αυτές τις αυξήσεις τις απένειμαν και αναδρομικά, το αποτέλεσμα ήταν να λάβουν οι δικαστές συνολικά τόσο μεγάλα ποσά ώστε την τελευταία δεκαετία να καταστούν μακράν οι πλέον ευνοημένοι του δημόσιου τομέα.

Οποιοδήποτε οικονομικό αίτημα των δικαστών φτάνει στο Μισθοδικείο είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα ικανοποιηθεί. Το συγκεκριμένο, όμως, αίτημα, να κριθούν δηλαδή αντισυνταγματικές οι τελευταίες περικοπές, παρουσίαζε δύο ιδιομορφίες. Η πρώτη, και νομικώς καταλυτική, ήταν ότι οι επίμαχες περικοπές έγιναν κατ' εφαρμογήν του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα, η απόφαση του Συμβουλίου της 13ης Μαρτίου 2012 (2012/211/ΕΕ) ορίζει ότι: «Μείωση κατά 12% κατά μέσο όρο των “ειδικών μισθών” του δημόσιου τομέα για τους οποίους δεν ισχύει το νέο μισθολόγιο. Αυτό θα ισχύει από την 1η Ιουλίου 2012...». Η απόφαση του Μισθοδικείου όχι μόνον αποσιωπά την ύπαρξη της παραπάνω νομοθετικής πράξης, η οποία έχει από τον Μάρτιο του 2012 άμεση ισχύ, αλλά δημιουργεί λανθασμένες εντυπώσεις κάνοντας λόγο για αναδρομική μείωση των μισθών και ανασφάλεια επειδή ο σχετικός κατ' εφαρμογήν ελληνικός νόμος εκδόθηκε τον Νοέμβριο του 2012 και μείωνε τις αποδοχές τους από τον Αύγουστο του 2012. Το χειρότερο, όμως,

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η τελική πράξη στο γάμο μεταξύ ομοφύλων», Gerard N. Magliocca
- «Τρεις και μία τομές στο πολιτικό σύστημα» Αντώνης Μανιτάκης
- «Σκάνδαλα και διαφθορά», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Συνταγματική αναθεώρηση τώρα», Πέτρος Παραράς
- «Ο tempora, ω μισθοδικείο», Σταύρος Τσακυράκης
- «Δικαιοσύνη, κράτος δικαίου και θεσμική αξιοπρέπεια» Αθανάσιος Τσεβάς

είναι ότι το Μισθοδικείο, στον βαθμό που το αίτημα προσέκρουε ευθέως σε υποχρέωση επιβληθείσα με απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, όφειλε ή να απορρίψει το αίτημα ή να θέσει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αποδεχόμενο το αίτημα, παραβίασε το ενωσιακό δίκαιο και εξέθεσε τη χώρα σε κίνδυνο βαρύτατων νομικών και οικονομικών κυρώσεων. Επομένως, άνευ ετέρου, η απόφαση του Μισθοδικείου είναι νομικά προβληματική.

Η δεύτερη ιδιομορφία ήταν ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση οι δικαστές δεν ζητούσαν την εξομίωση των αποδοχών τους με αυτές άλλων δημοσίων λειτουργών ή υπαλλήλων στον δημόσιο τομέα. Αυτό έγινε με άλλη προσφυγή που αφορούσε το αφορολόγητο των βουλευτών και η οποία, φυσικά, χωρίς δυσκολία ευδοκίμησε. Στη συγκεκριμένη υπόθεση ζητούσαν να κριθούν οι ίδιες οι περικοπές αντισυνταγματικές. Όμως, σε όλον τον δημόσιο τομέα έγιναν λόγω της κρίσης αλλεπάλληλες περικοπές μισθών και συντάξεων και τόσο το Συμβούλιο Επικρατείας όσο και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκριναν ότι αυτές ήταν γενικά νόμιμες. Εκ των πραγμάτων, επομένως, ετίθετο το ζήτημα γιατί μόνον οι δικές τους περικοπές ήταν παράνομες.

Επ' αυτού η απόφαση δεν περιέχει κανένα νομικό επιχειρήμα. Παραθέτει λεπτομερειακά όλες τις περικοπές στις αποδοχές των δικαστών από την αρχή της κρίσης, περικοπές οι οποίες ίσχυσαν για όλους τους εργαζομένους στο Δημόσιο. Παραπονείται για την αδυναμία αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής. Καταλογίζει στον νομοθέτη ότι δεν εξέτασε «αν οι αποδοχές των δικαστικών λειτουργών εξακολουθούν και μετά τη θέσπιση της εν λόγω μείωσης να είναι τουλάχιστον ίσες με τις αποδοχές των αντίστοιχων προς αυτούς οργάνων των άλλων δύο εξουσιών» (επομένως, αφού δεν το γνωρίζει, δεν τίθεται καν θέμα επεκτατικής ισότητας). Καταλογίζει στον νομοθέτη ότι δεν εξέτασε αν οι επιπτώσεις από τη μείωση στη λειτουργία της δικαιοσύνης θα είναι μικρότερες ή μεγαλύτερες από το οικονομικό όφελος ή αν θα μπορούσε να λάβει άλλα μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος. Όλα αυτά είναι γενικές κουβέντες χωρίς νομικά επιχειρήματα.

Η μόνη σκέψη που υπάρχει είναι προκλητική και επιεικώς απαράδεκτη. Την μεταφέρω αυτούσια (με τα εξίσου απαράδεκτα ελληνικά της) και αφήνω τον αναγνώστη να την κρίνει:

«Και τούτο διότι η νέα αυτή μείωση, συνδυαζόμενη προς την αναστολή, κατά το χρονικό διάστημα από 1.7.2011 έως 1.8.2012, της χορηγήσεως μισθολογικής προαγωγής [...]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η τελική πράξη στο γάμο μεταξύ ομοφύλων», Gerard N. Magliocca
- «Τρεις και μία τομές στο πολιτικό σύστημα» Αντώνης Μανιτάκης
- «Σκάνδαλα και διαφθορά», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Συνταγματική αναθεώρηση τώρα», Πέτρος Παραράς
- «Ο tempora, ω misθοδικείο», Σταύρος Τσακυράκης
- «Δικαιοσύνη, κράτος δικαίου και θεσμική αξιοπρέπεια» Αθανάσιος Τσεββάς

και τις διάφορες φορολογικές επιβαρύνσεις (με την αύξηση φορολογικών συντελεστών, επιβολή νέων φόρων και εκτάκτων εισφορών, μείωση αφορολογήτου ορίου στον φόρο εισοδήματος κ.λπ.), οι οποίες επιβλήθηκαν στους φορολογουμένους, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται οι δικαστικοί λειτουργοί, θα μπορούσε να δημιουργήσει σε αυτούς ανασφάλεια ως προς τη δυνατότητά τους να ανταποκριθούν στις φορολογικές και πάσης φύσεως οικονομικές υποχρεώσεις, ανειλημμένες πριν από την έναρξη της περικοπής των αποδοχών τους ή γεννηθείσες μεταγενεστέρως, και ανησυχία ως προς τις συνέπειες που τυχόν αδυναμία τους να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις αυτές θα μπορούσαν να έχουν στο κύρος αυτών των δικαστών και κατ' επέκταση στο κύρος της ίδιας της δικαστικής λειτουργίας, λαμβανομένου υπόψη ότι, λόγω ακριβώς του λειτουργήματος που ασκούν, μη συνεπής εκ μέρους τους εκπλήρωση φορολογικών ή άλλης φύσεως οικονομικών υποχρεώσεων, εκτός από ποινικής, διοικητικής ή αστικής φύσεως συνέπειες, που μπορεί κατά νόμο να έχει, ενέχει ηθική απαξία, μεγαλύτερη δε από ό,τι έχει η μη εκπλήρωση τέτοιας φύσεως υποχρεώσεων από τους άλλους πολίτες, στους οποίους, άλλωστε, τέτοια συμπεριφορά εκ μέρους δικαστικών λειτουργών μπορεί να εμπνεύσει ανησυχία ως προς την ικανότητά τους να ασκήσουν με ανεξαρτησία και αμεροληψία τα καθήκοντά τους».

Όσοι απορούν πώς είναι δυνατόν δικαστές να καταγράφουν παρόμοιες σκέψεις ως θυμηθούν την αντίδρασή τους στις πρώτες περικοπές. Παρά τη ρητή συνταγματική απαγόρευση κάθε μορφής απεργία, πραγματοποίησαν πολυήμερες στάσεις εργασίας –με πρωταγωνιστή, μάλιστα, τον σημερινό υπουργό Δικαιοσύνης– και απείλησαν αποκάλυπτα με λευκή απεργία. Δυστυχώς, όπως σε όλους τους τομείς της κοινωνίας, ο συνδικαλισμός και η συντεχνιακή νοοτροπία επικρατούν και σκεπάζουν όσους δικαστές σκέφτονται διαφορετικά.

πηγή: Εφημερίδα «Καθημερινή», 12/1/2014

Δικαιοσύνη, κράτος δικαίου και θεσμική αξιοπρέπεια

Αθανάσιος Τσεββάς, Επίκουρος Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

Την προηγούμενη εβδομάδα δημοσιεύθηκαν αποφάσεις του Μισθοδικείου, με τις οποίες κρίθηκε ότι οι τελευταίες

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η τελική πράξη στο γάμο μεταξύ ομοφύλων», Gerard N. Magliocca
- «Τρεις και μία τομές στο πολιτικό σύστημα» Αντώνης Μανιτάκης
- «Σκάνδαλα και διαφθορά», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Συνταγματική αναθεώρηση τώρα», Πέτρος Παραράς
- «Ο tempora, ω misθοδικείο», Σταύρος Τσακυράκης
- «Δικαιοσύνη, κράτος δικαίου και θεσμική αξιοπρέπεια» Αθανάσιος Τσεββάς

περικοπές των αποδοχών των δικαστικών λειτουργιών είναι αντισυνταγματικές.

Είναι η πολλοστή φορά που δικαιοδοτικά όργανα αναγκάζονται να διορθώσουν ατοπήματα των πολιτικών λειτουργιών της Πολιτείας στο πεδίο αυτό. Δυστυχώς, παρά το γεγονός ότι τα ατοπήματα αυτά έχουν προ πολλού επισημανθεί, επαναλαμβάνονται διαρκώς, υπενθυμίζοντας ότι η νοοτροπία, που δημιούργησε τη σημερινή θεσμική και οικονομική κρίση, δεν είναι εύκολο να καταπολεμηθεί.

Οι αποφάσεις του Μισθοδικείου περιέχουν δύο εξαιρετικά σημαντικές διαπιστώσεις. Η πρώτη είναι ότι οι συνταγματικές εγγυήσεις των αποδοχών των δικαστικών λειτουργιών πηγάζουν απευθείας από τις εγγυήσεις της δικαστικής λειτουργίας, που έχουν τεθεί προς πραγμάτωση του κράτους δικαίου. Η δεύτερη είναι ότι ο νομοθέτης, όταν επεμβαίνει στις αποδοχές των δικαστικών λειτουργιών, οφείλει να σταθμίζει τις επιπτώσεις των επιλογών του σε σχέση με την υποχρέωσή του να διαφυλάττει τον θεσμικό ρόλο της δικαστικής λειτουργίας και συνακόλουθα την προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργιών, παρέχοντας αντίστοιχη ειδική αιτιολογία στις προπαρασκευαστικές εργασίες του νόμου.

Πράγματι, ο θεσμικός ρόλος της Δικαιοσύνης κατά το Σύνταγμα είναι να διασφαλίζει αποτελεσματικά τη λειτουργία του κράτους δικαίου. Για τον σκοπό αυτόν, από τη μία πλευρά, η Δικαιοσύνη ελέγχει τη νομιμότητα της κρατικής δράσης. Από την άλλη πλευρά, διασφαλίζει τα δικαιώματα των πολιτών, προκειμένου αυτοί να έχουν την πραγματική δυνατότητα να αναπτύσσουν την προσωπικότητά τους, να συμμετέχουν στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας και να επιδιώκουν την προσωπική τους πρόοδο βάσει των ευκαιριών που πρέπει να τους παρέχονται ισότιμα από τον νόμο και σύμφωνα με τις ικανότητες και την αξία τους. Ο ρόλος της Δικαιοσύνης στο κράτος δικαίου είναι να διασφαλίζει τη δυνατότητα αυτή των πολιτών, έτσι ώστε οι πολίτες να γνωρίζουν και να εμπιστεύονται ότι η προσωπική τους πρόοδος εξαρτάται μόνον από τις ικανότητές τους, τα δικαιώματά τους και τον νόμο, με αρωγό τη Δικαιοσύνη, και όχι από πάτρωνες. Με τον τρόπο αυτό η Δικαιοσύνη είναι ο εγγυητής της κοινωνικής ειρήνης και του κράτους δικαίου ως θεμελίου της κοινωνικής συμβίωσης.

Η χορήγηση στους δικαστικούς λειτουργούς αποδοχών ανάλογων προς το λειτούργημά τους αποτελεί απολύτως αναγκαίο όρο, ώστε η Δικαιοσύνη να μπορεί να

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η τελική πράξη στο γάμο μεταξύ ομοφύλων», Gerard N. Magliocca
- «Τρεις και μία τομές στο πολιτικό σύστημα» Αντώνης Μανιτάκης
- «Σκάνδαλα και διαφθορά», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Συνταγματική αναθεώρηση τώρα», Πέτρος Παραράς
- «O tempora, ω misθοδικείο», Σταύρος Τσακυράκης
- «Δικαιοσύνη, κράτος δικαίου και θεσμική αξιοπρέπεια» Αθανάσιος Τσεββάς

ανταποκριθεί σε αυτόν τον θεσμικό της ρόλο. Αποτελεί αναγκαίο όρο της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας, με την οποία ζητείται από τους δικαστές να κρίνουν τη νομιμότητα των πράξεων των άλλων λειτουργιών, αδιαφορώντας για το αν θα δυσαρεστήσουν τους εκάστοτε κρατούντες, αλλά και με την οποία ζητείται από τους δικαστές να προσδώσουν καταναγκαστική ισχύ στα δικαιώματα του απλού πολίτη έναντι των εκάστοτε κοινωνικά ή οικονομικά ισχυρών. Αυτό γίνεται διεθνώς παγίως δεκτό. Έχει αναγνωριστεί από τον ΟΗΕ, από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, από τα Συνταγματικά Δικαστήρια κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και από τα ανώτατα δικαστήρια άλλων κρατών εκτός αυτής, όπως ο Καναδάς και οι Ηνωμένες Πολιτείες. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η οικονομική ανεξαρτησία των ομοσπονδιακών δικαστών κατοχυρώνεται επίσης στο Σύνταγμα.

Σύμφωνα με την αντίληψη των πατέρων του ομοσπονδιακού Συντάγματος, η πρόβλεψη για την εγγύηση των αποδοχών των δικαστών αποτελεί, μαζί με την ισοβιότητα των δικαστών, το πιο σημαντικό εχέγγυο ανεξαρτησίας τους. Όπως έχει επισημάνει ο εκ των πατέρων και εμπνευστής της εγγύησης αυτής Alexander Hamilton, « [σ]τη γενική πορεία της ανθρώπινης φύσης, η εξουσία επί των μέσων βιοπορισμού ενός ανθρώπου ισοδυναμεί με εξουσία επί της βούλησής του». Η κατοχύρωση συνεπώς της ανεξαρτησίας της βούλησης των λειτουργών της Δικαιοσύνης εμπεριέχει απαραίτητα την κατοχύρωση των αποδοχών τους κατά τέτοιο τρόπο, ώστε η επέμβαση των πολιτικών λειτουργιών της Πολιτείας σε αυτές να είναι δυνατή μόνο σε περιορισμένο βαθμό και υπό αυστηρούς όρους. Όπως είναι προφανές, η κατοχύρωση αυτή δεν θεσπίζεται χάριν των δικαστικών λειτουργών, αλλά χάριν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των πολιτών.

Δυστυχώς, οι πολιτικές λειτουργίες της Πολιτείας στη χώρα μας αποφεύγουν να ανταποκριθούν σε αυτές τις στοιχειώδεις συνταγματικές επιταγές και να αντιμετωπίσουν τη Δικαιοσύνη με την ενδεδειγμένη κατά το Σύνταγμα θεσμική αξιοπρέπεια. Με τον νόμο 4093/2012 ο νομοθέτης προχώρησε σε μείωση των αποδοχών των δικαστικών λειτουργών στο πλαίσιο οριζοντίων περικοπών, αδιαφορώντας για το εάν με τον τρόπο αυτόν οι αποδοχές τους, που ήδη είχαν υποστεί δύο διαδοχικές σοβαρές μειώσεις, εξακολουθούν να είναι ανάλογες προς το λειτούργημά τους, και παρά το γεγονός ότι το Σύνταγμα περιβάλλει τους δικαστικούς λειτουργούς,

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η τελική πράξη στο γάμο μεταξύ ομοφύλων», Gerard N. Magliocca
- «Τρεις και μία τομές στο πολιτικό σύστημα» Αντώνης Μανιτάκης
- «Σκάνδαλα και διαφθορά», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Συνταγματική αναθεώρηση τώρα», Πέτρος Παραράς
- «O tempora, ω μισθοδικείο», Σταύρος Τσακουράκης
- «Δικαιοσύνη, κράτος δικαίου και θεσμική αξιοπρέπεια» Αθανάσιος Τσεβάς

Νέες δραστηριότητες

Ερευνητικά προγράμματα

Research Group on constitution-making and constitutional change, International Association of Constitutional Law - IACL

www.cecl.gr
Επικοινωνία: centre@cecl.gr

για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, με ιδιαίτερες εγγυήσεις. Επέβαλε τις περικοπές αυτές χωρίς να προκύπτει από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του νόμου ότι στάθμισε τις επιπτώσεις των επιλογών του σε σχέση με την υποχρέωσή του να διαφυλάττει τον θεσμικό ρόλο της δικαστικής λειτουργίας. Εάν αντιμετώπιζε τη Δικαιοσύνη με την ενδεδειγμένη κατά το Σύνταγμα θεσμική αξιοπρέπεια, θα έπρεπε μάλιστα να είχε διαβουλευθεί με τη δικαστική λειτουργία για τις σχεδιαζόμενες περικοπές, έτσι ώστε να μπορέσει αυτή να ακουστεί, πριν από τη θέσπιση του νόμου, σχετικά με τις επιπτώσεις των επιλογών του νομοθέτη.

Η τήρηση των συνταγματικών επιταγών δεν είναι, βεβαίως, δύσκολη. Η έλλειψη ανταπόκρισης των πολιτικών λειτουργιών της Πολιτείας δεν οφείλεται σε αβλεψία, αλλά στη νοοτροπία με την οποία αυτές αντιμετωπίζουν το κράτος δικαίου και τον θεματοφύλακά του, τη Δικαιοσύνη. Είναι προφανές ότι ούτε οι πελατειακές σχέσεις ούτε η αναποτελεσματικότητα της άσκησης των ατομικών δικαιωμάτων, που οφείλεται στη διάλυση του κρατικού μηχανισμού, ανταποκρίνονται στο κράτος δικαίου. Ενόψει αυτού, είναι επίσης προφανές πού οφείλεται η δυστοκία στην ανταπόκριση των πολιτικών λειτουργιών της Πολιτείας στις συνταγματικές επιταγές που αφορούν τον θεσμικό ρόλο της Δικαιοσύνης.

Και όμως: Εάν οι πολιτικές λειτουργίες της Πολιτείας υπολείπονται των απαιτήσεων του συνταγματικού τους ρόλου, η Δικαιοσύνη δίνει ήδη απτά δείγματα ενίσχυσης της αυτοσυνειδησίας της ως θεματοφύλακα του κράτους δικαίου. Η πρόσφατη απόφαση του Μισθοδικείου αποτελεί ένα από τα δείγματα αυτά. Το στοιχείο είναι να αποδειχθεί ότι η επένδυση που γίνεται στη δικαστική λειτουργία για τη θωράκιση της ανεξαρτησίας της λειτουργεί πραγματικά, με το να πυκνώνουν τα σποραδικά δείγματα που υπάρχουν μέχρι στιγμής, διαμορφώνοντας μια γενική τάση ενίσχυσης των θεσμών του κράτους δικαίου, που τόση ανάγκη έχει η χώρα προκειμένου να επιτύχει την ανασυγκρότησή της.

πηγή: Εφημερίδα «Καθημερινή», 26/1/2014

Νέες δραστηριότητες

Ερευνητικά προγράμματα

Research Group on constitution-making and constitutional change, International Association of

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νέες δραστηριότητες

Ερευνητικά προγράμματα

Research Group on constitution-making and constitutional change, International Association of Constitutional Law - IACL

Βιβλιοκρισία

«Τα συντάγματα σε (στην) κρίση», Δημήτρης Χριστόπουλος, «Το Βήμα», 26.1.2014
X. Contiades (Ed.), «Constitutions in the Global Financial Crisis. A Comparative Analysis», Ashgate 2013, 307 σελ.

www.cecl.gr
Επικοινωνία: centre@cecl.gr

Constitutional Law - IACL

IACL Research Groups
Constitution-Making and Constitutional Change

The International Association of Constitutional Law (IACL) convenes a Research Group for the study of constitution-making and constitutional change from a comparative aspect. The group assembles constitutional scholars interested in the wide variety of issues stemming from constitutional design making throughout the world. The group aims to explore the procedures used for the enactment of new constitutions and for formal constitutional amendment, as well as the substantive content of constitutional change, and to address issues of constitutional design.

From the aspect of comparative constitutional theory different questions are equally crucial. Such questions entail the way in which differences between civil law and common law traditions affect modes of constitutional change, how volatility of the political system relates to constitution-making, the emergence of a tendency towards less complex amending processes, the interaction of the role of the people, the role of political elites and judges in constitutional change, procedural and material limits to constitutional amendments, unconstitutional constitutional amendments and judicial review of amendments.

Aiming thus to address constitution-making both at the level of constitutional theory and at the level of the practical aspects of constitution-writing, the group welcomes both constitutional scholars and constitutional designers.

Coordinator: Prof. Xenophon Contiades
centre@cecl.gr, xcontiades@hotmail.com

Βιβλιοκρισία

«Τα συντάγματα σε (στην) κρίση»,
Δημήτρης Χριστόπουλος, «Το Βήμα της Κυριακής», 26.1.2014
X. Contiades (Ed.), *Constitutions in the Global Financial Crisis. A Comparative Analysis*, Ashgate 2013, 307 σελ.

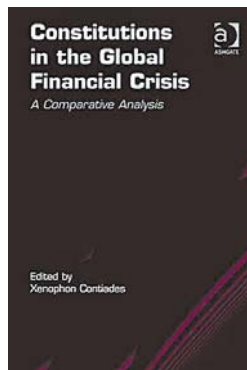
Οι συγκρουσιακές αποχρώσεις των σχέσεων της πραγματικότητας με τους συνταγματικούς κανόνες. Η νέα συνταγματική τάξη σε εποχές οικονομικής κατάρρευσης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νέες δραστηριότητες

Βιβλιοκρισία

«Τα συντάγματα σε (στην) κρίση», Δημήτρης Χριστόπουλος, «Το Βήμα», 26.1.2014
X. Contiades (Ed.), «Constitutions in the Global Financial Crisis. A Comparative Analysis», Ashgate 2013, 307 σελ.

Το βιβλίο *Τα Συντάγματα σε/στην κρίση* είναι το πρώτο πόνημα συνταγματικής θεωρίας διεθνώς που καταπιάνεται με την επίπτωση της οικονομικής κρίσης στα Συντάγματα. Δείχνει πώς η αφήγηση της οικονομικής κρίσης αποκτά τα χαρακτηριστικά μιας αυτοτελούς συνταγματικής αφήγησης. Αποτελείται από πέντε μέρη. Το πρώτο αφορά συνολικά το πώς τα Συντάγματα αντέδρασαν στην οικονομική κρίση σε μια συγκριτική προοπτική. Το οικείο κεφάλαιο υπογράφεται τον Ξενοφώντα Κοντιάδη (X. Contiades) και την Αλκμήνη Φωτιάδου (A. Fotiadou), και ουσιαστικά χαρτογραφεί το σχέδιο αυτού του συλλογικού τόμου.

Οι συγγραφείς αναδεικνύουν τέσσερις τύπους αντίδρασης των Συνταγμάτων στην κρίση: προσαρμογή, υποταγή, κατάρρευση και αντοχή. Καθείς από αυτούς τους τύπους αποτελεί την ύλη των υπολοίπων κεφαλαίων. Η υπεραξία του βιβλίου βρίσκεται σε αυτή τη σύλληψη, η οποία αναδεικνύει με ρεαλισμό και σαφήνεια τις δύσκολες συγκρουσιακές αποχρώσεις των σχέσεων της πραγματικότητας με τους συνταγματικούς κανόνες που επιχειρούν να τη ρυθμίσουν.

Η προσαρμογή του Συντάγματος στην κρίση (το δεύτερο μέρος του βιβλίου) σημαίνει ότι το Σύνταγμα μέσω τυπικών ή άτυπων διαδικασιών τροποποίησης και αναθεώρησης καταφέρνει και κρατά επαφή με την πραγματικότητα. Εξ αντικειμένου, τρέχει πίσω από την κρίση. Προσπαθεί να την προλάβει, να την ενσωματώσει, προκειμένου να μην καταλήξει μια απλή καρικατούρα που προσποιείται ότι ρυθμίζει τις έννομες σχέσεις των κοινωνιών ενώ δεν κάνει τίποτε. Έτσι προσπαθεί να σώσει την τιμή του, ως θεμελιώδης κανόνας. Περιπτώσεις όπου τα Συντάγματα - άλλοτε πανηγυρικά, άλλοτε ταπεινά - ευθυγραμμίστηκαν με τις επιταγές της διαχείρισης της κρίσης που είναι πολιτικά κυρίαρχες είναι κατ' εξοχήν η Ιρλανδία (D. Morgan), η Ιταλία (T. Groppi, I. Spigno, N. Vizioli), η Λετονία (R. Balodis, J. Pleps), η Ισπανία (A.R. Robledo) και η ειδική λόγω της μη γραπτής φύσης του Συντάγματος περίπτωση

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νέες δραστηριότητες

Βιβλιοκρισία

«Τα συντάγματα σε (στην) κρίση», Δημήτρης Χριστόπουλος, «Το Βήμα», 26.1.2014
X. Contiades (Ed.), «Constitutions in the Global Financial Crisis. A Comparative Analysis», Ashgate 2013, 307 σελ.

του Ηνωμένου Βασιλείου (J.F. McEldowey).

Η υποταγή

Η υποταγή του Συντάγματος στην κρίση (το τρίτο μέρος του βιβλίου) ουσιαστικά οριοθετεί μια κατάσταση όπου το Σύνταγμα, όπως εύγλωττα αναφέρεται στο πρώτο μέρος, μπαίνει σε κατάσταση ύπνου («sleeping mode»). Αποδέχεται παθητικά ότι οι εξελίξεις το ξεπερνάνε και απλώς παρακολουθεί ανήμπορο τον εκφυλισμό του. Η κανονιστικότητά του εξουθενώνεται, καθώς αυτό που πλέον πραγματικά συμβαίνει στις εν λόγω χώρες είναι εντελώς αντίθετο από αυτό που το Σύνταγμά τους προσπαθεί να απεικονίσει ως κανόνα. Ο μαρασμός του Συντάγματος είναι το τίμημα της ακινησίας του. Για διάφορους λόγους, δεν ενσωματώνει τις αλλαγές που εκφράζουν τη νέα κατάσταση πραγμάτων με αποτέλεσμα την παρακμή των βασικών του λειτουργιών. Η εγγυητική του λειτουργία de facto συρρικνώνεται από τους νόμους, πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, υπουργικές αποφάσεις κτλ. που το «αδειάζουν» καθημερινά. Το Σύνταγμα όμως επιμένει, με αποτέλεσμα ο κόσμος πλέον να αρχίσει να χάνει την πίστη στην ιδέα ότι το Σύνταγμα ρυθμίζει τις ζωές του, διότι απλά βλέπει ότι τις ρυθμίζουν άλλοι. Δεν είναι διόλου τυχαίο νομίζω ότι εδώ συμπεριλαμβάνονται οι περιπτώσεις της Πορτογαλίας (J.E.M. Machado) και της Ελλάδας (X. Contiades, I. Tassopoulos): των δύο νοτιοευρωπαϊκών κρατών που εκτέθηκαν αναλογικά περισσότερο από όλα τα υπόλοιπα στις επιπτώσεις της κρίσης.

Νέα τάξη

Η κατάρρευση των Συνταγμάτων στην κρίση (το τέταρτο μέρος) ουσιαστικά υποδηλώνει το τέλος ενός συνταγματικού καθεστώτος και τη μετάβαση προς μια νέα τάξη. Η μετάβαση αυτή μπορεί να είναι ο δρόμος για ένα καλύτερο αύριο των κοινωνιών του Συντάγματος, όπως η Ισλανδία (B. Thorarensens). Μπορεί όμως να είναι οϊωνός μαύρων καιρών για το κράτος δικαίου και τη δημοκρατία στην Ευρώπη, όπως κατ' εξοχήν η περίπτωση της Ουγγαρίας μαρτυρεί απροκάλυπτα (Z. Szente). Το κεφάλαιο αυτό παρουσιάζει ύψιστη σημασία για το ελληνικό ακροατήριο σε μια συγκυρία όπου εύλογα οι αναζητήσεις σχετικά με το μέλλον του ελληνικού Συντάγματος διεξάγονται αγωνιωδώς ενώπιον της επερχόμενης αναθεώρησης.

Το τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου τιτλοφορείται *Αντοχή* και πραγματεύεται το σθένος του αμερικανικού

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νέες δραστηριότητες

Βιβλιοκρισία

«Τα συντάγματα σε (στην) κρίση», Δημήτρης Χριστόπουλος, «Το Βήμα», 26.1.2014
X. Contiades (Ed.), «Constitutions in the Global Financial Crisis. A Comparative Analysis», Ashgate 2013, 307 σελ.

Συντάγματος ενώπιον της πρόσφατης κρίσης (M. Tushnet). Η συνταγματική αντοχή σημαίνει ότι το Σύνταγμα στην κρίση συνεχίζει να διάγει ανέπαφο τον βίο του. Η αδυναμία αναθεώρησης ουσιαστικά αφήνει τον δρόμο ανοιχτό για άτυπες αλλαγές στη συνταγματική ύλη μέσω της δικαστικής ερμηνείας. Στην Αμερική φυσικά τα κοινωνικά δικαιώματα δεν απολαμβάνουν συνταγματική περιωπή, οπότε το έργο ήταν ευκολότερο: ο αυτοπεριορισμός της συνταγματικής ύλης λειτούργησε υπέρ της αντοχής του.

Το Σύνταγμα είναι κάτι

Το βιβλίο δείχνει με βατό τρόπο και σε μη νομικούς αναγνώστες την πολλαπλότητα των τάσεων, την αβεβαιότητα των εκβάσεων, το βάρος της ιδιαίτερης εθνικής κληρονομιάς, την επίδραση της παγκοσμιοποιημένης εξουσίας, την κοινότητα των προβλημάτων που θέτουν η κρίση και η αναδιάρθρωση, και τις αποχρώσεις που η κάθε εθνική παράδοση θέτει στις προσδοκίες που εναποθέτει στο Σύνταγμα η εκάστοτε πολιτική κοινότητα.

Μεταξύ της τάσης που φαίνεται να βολεύει τους ταγούς της νεοφιλελεύθερης αναδιάρθρωσης, η οποία, κατά την άποψή μου, συμπυκνώνεται στο ότι «το Σύνταγμα δεν είναι τίποτε», και τους νοσταλγούς μιας εθνοκεντρικής προσέγγισης κατά την οποία - σχηματικά πάντα - «το Σύνταγμα είναι τα πάντα», υπάρχει χώρος. Και ο χώρος αυτός δεν εκφράζεται απλώς μέσα από μια λογική «ίσων αποστάσεων» ανάμεσα στον ασφυκτικό συνταγματικό μινιμαλισμό των μνημονίων και τον ανοικονόμητο συνταγματικό βερμπαλισμό των αντιμνημονίων.

Παλεύει να εκφραστεί μέσα από μια ρεαλιστική, συνθετική και –σε τελευταία ανάλυση πολιτειακά– έντιμη αντίληψη που υπαγορεύει ότι «το Σύνταγμα είναι κάτι». Δεν είναι τα πάντα, όπως κάποιοι φωνάζουν. Ποτέ δεν ήταν εξάλλου... Δεν είναι όμως και ξεσκονόπανο, όπως αυτοί που κυβερνούν σιωπηρά το έχουν μετατρέψει. Αυτό το «κάτι» όμως που είναι το Σύνταγμα δεν είναι ό,τι κι ό,τι. Είναι η προστασία της σταθερότητας των προσδοκιών των κοινωνιών του από την αυθαιρεσία και την ανασφάλεια. Χωρίς την εξασφάλιση αυτών των εκφρασμένων προσδοκιών δεν μπορεί να εδραιωθεί κοινωνική συνύπαρξη, ούτε συνεργασία των ανθρώπων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νέες δραστηριότητες

Εκδήλωση

«Η πρόκληση των Ευρωπαϊκών Πολιτικών Κομμάτων», Παρασκευή 28 Φεβρουαρίου ώρα 17:00

Εκδήλωση

Το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου - Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, σε συνεργασία με το Ίδρυμα Friedrich Ebert, διοργανώνει ανοικτή εκδήλωση με θέμα «Η πρόκληση των Ευρωπαϊκών Πολιτικών Κομμάτων», Ινστιτούτο Goethe Αθηνών, 28 Φεβρουαρίου 2014, ώρα 17:00

Ομιλητές

Μαριέτα Γιαννάκου, επικεφαλής της Κοινοβουλευτικής Ομάδας της Ν.Δ. στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Günter Gloser, πρώην υφυπουργός εξωτερικών, αρμόδιος για ευρωπαϊκά θέματα

Μιχάλης Σπουρδαλάκης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Συντονισμός

Ξενοφών Ι. Κοντιάδης, Καθηγητής Παν/μίου Πελοποννήσου, Πρόεδρος του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου

www.cecl.gr

Επικοινωνία: centre@cecl.gr